

AFRİKA ÜLKELERİYLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ

Can ALTAN (*)

Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimiz gelişmektedir. Gelişen ekonomik ilişkilerin en somut göstergesi, bu kıtadaki ülkelerle ticaret hacmimizde görülen artıştır. Afrika ile ticaretimiz son 5 yılda 3,6 milyar dolar büyüyerek, 2000 yılında 4,1 milyar dolardan, 2004'te 7,7 milyar dolara çıkmıştır.

Artan ticarete dikkat çeken nokta, Sahranın Güneyindeki Afrika (SAGA) ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizin, Türkiye ile tarihi-kültürel ilişkileri olan ve geleneksel pazarlarımız arasında bulunan Kuzey Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizden daha hızlı gelişmesidir. Son 5 yıl içinde SAGA ülkeleriyle ticaret hacmimiz yüzde 211 artarak, 2000 yılında 742 milyon dolardan 2004'te 2,3 milyar dolara çıkmıştır. Artış, özellikle 2004 yılında ivme kazanmış ve ticaret hacmindeki büyüme yüzde 70 gibi yüksek bir rakama ulaşmıştır.

Bu makalede, Afrika ülkeleri ve özellikle Sahranın Güneyindeki Afrika ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizdeki gelişmeler incelenecektir.

I. AFRİKA ÜLKELERİYLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZE GENEL BAKIŞ

Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimiz gelişmektedir. Ticaret hacmi, son 10 yıl içinde 5.2 milyar dolar artarak, 1995 yılında 2,5 milyar dolardan, 2004 yılında 7,7 milyar dolara yükselmiştir. (Tablo-1).

Afrika ülkeleriyle son yıllardaki ekonomik ilişkilerimiz incelendiğinde, 2000-2002 yılları arasındaki bir durgunluk döneminden sonra, 2003 ve 2004 yıllarında ticaret hacminde kayda değer artışlar olduğu görülmektedir⁽¹⁾. 2000-2002 yılları arasında Afrika ülkeleriyle ticaretimiz 4,1 ile 4,3 milyar dolar arasında dalgalanmış, ancak, 2003 yılında, ticaret hacmi bir önceki yıla kıyasla yüzde 23 artarak ilk defa 5 milyar doların üzerine çıkmış, 2004 yılında ise büyüme hız kazanarak ticaretimiz 7 milyar doları geçmiştir. Ticari ilişkilerde, 2004 yılındaki büyüme yaklaşık yüzde 45 civarında gerçekleşmiş ve aynı yıl dış ticaretimizin yüzde 37 civarındaki büyüme hızından yüksek olmuştur.

Ticaret rakamlarında görülen artışa karşılık, son on yıl içinde, Afrika ülkelerinin dış ticaretimiz içindeki payında önemli bir değişiklik olmamış ve bu pay, bazı iniş ve çıkışlarla yüzde 4,3 ile yüzde 5 arasında değişmiştir. İstisnai olarak, 2001 yılında Afrika ile ticaretimizin, dış ticaretimizdeki payı yüzde 6'ya yükselmiştir. Söz konusu artış, 2001 yılında dış ticaretimizin bir önceki yıla kıyasla daralmasına karşılık, Afrika ülkeleriyle ticaret rakamlarımızın büyümeye devam etmesinden kaynaklanmıştır⁽²⁾.

(*) Büyükelçi, Teftiş Kurulu Üyesi, Dışişleri Bakanlığı

⁽¹⁾ 2002 yılında 4,3 milyar dolar olan ticaret hacmi 2004'te yüzde 79 artışla 7,7 milyar dolara ulaşmıştır.

⁽²⁾ 2001 yılında Afrika ülkeleri ile ticaretimizin, dış ticaretimiz içindeki payı, bir önceki yıla kıyasla %1 artarak, %5,97'ye yükselmiştir. Bu artışı etkileyen temel faktör, ülkemizde, 2000 yılında yaşanan ekonomik krizi takiben,

Dış ticaretimizin hızla büyüdüğü ve bazı ülke gruplarıyla (örneğin AB ve BDT ülkeleri) hızla arttığı bir dönemde, birçoğu ülkemizden uzak ve geleneksel pazarlarımız olmayan Afrika ülkeleriyle ticaretimizin, toplam ticaretimiz içindeki payını koruyabilmesi kayda değer bir husustur.

AFRİKA ÜLKELERİ İLE TİCARETİMİZ (1995 - 2004)					
(Milyon \$)					
Yılı	İhracat	İthalat	Toplam	Dış Ticaretimizde Payı (%)	Denge
1995	1.071,4	1.384,3	2.455,7	4,28%	-312,9
1996	1.159,1	1.993,2	3.152,3	4,71%	-834,1
1997	1.233,2	2.197,4	3.430,6	4,59%	-964,2
1998	1.812,1	1.758,7	3.570,8	4,90%	53,4
1999	1.655,4	1.687,7	3.343,1	4,87%	-32,3
2000	1.372,6	2.714,0	4.086,6	4,94%	-1.341,4
2001	1.520,7	2.818,5	4.339,2	5,97%	-1.297,8
2002	1.681,7	2.645,6	4.327,3	4,98%	-963,9
2003	1.979,9	3.372,1	5.352,0	4,60%	-1.392,2
2004	2.949,3	4.778,6	7.727,9	4,80%	-3.116,9

Tablo - 1 **Kaynak : Dış Ticaret Müsteşarlığı,**
Dış Ticaret İstatistikleri

Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin sağlıklı bir şekilde incelenebilmesi için, aynı kıtada yer almakla birlikte, ekonomik yapıları, gelişme düzeyleri ve ekonomik-sosyal sorunları birbirlerinden önemli farklılıklar gösteren Kuzey Afrika ve SAGA (Sahranın Güneyindeki Afrika) ülkeleriyle ilişkilerimizin ayrı ayrı ele alınması daha isabetli olacaktır. Bununla birlikte, Afrika ülkeleriyle ticaretimizde dikkat çeken bazı hususlar ana hatlarıyla aşağıda sunulmuştur.

1) Artan Ekonomik İlişkiler ve Ticaret

Afrika ülkeleriyle ticaret rakamlarımız artmakta ve artış hız kazanmaktadır. Ticaretimiz 2000 – 2004 yılları arasında yüzde 88 (3.6 milyar dolar) artarak⁽³⁾, 2004 yılında 7.7 milyar dolara ulaşmıştır.

Afrika ile ticari ilişkilerimizde önemli bir husus, Kuzey Afrika ülkelerinin payının büyüklüğüne rağmen, SAGA ülkeleriyle ticari ilişkilerimizin hızla gelişmekte olmasıdır. Örneğin 2000-2004 yılları arasında, Kuzey Afrika ülkeleriyle ticaretimizin yüzde 62 artmasına karşılık, SAGA ülkeleriyle aynı dönemde ticaretimiz yüzde 211 büyümüştür. SAGA ülkeleriyle ticari ilişkilerimizde görülen hızlı artış sonucu, 1999 yılında bu ülkelerin, Afrika ile ticaretimizde yüzde 18 olan payı, 2004 yılında yüzde 30'a kadar yükselmiş, Kuzey Afrika ülkelerinin payı ise yüzde 82'den, yüzde 70'e gerilemiştir.

2001 yılında dış ticaretimiz, bir önceki yıla kıyasla 9,5 daralarak 72.7 milyar dolara düşerken, Güney Afrika ve Nijerya ile ticaret hacmimizin büyümesi ve Kuzey Afrika ülkeleriyle ticaretimizin 2000 yılındaki düzeyini korumalarıdır. Dış ticaretimizin daraldığı bir ortamda, Afrika ülkeleriyle ticaretimiz 2001 yılında, bir önceki yıla kıyasla 253 milyon dolar artması sonucu, kıtanın dış ticaretimizdeki payında kayda değer bir artış olmuştur.

⁽³⁾ 2000 – 2004 yılları arasında Afrika ülkeleriyle ticaretimizdeki büyüme, aynı dönemde yüzde 94 artan dış ticaretimizdeki gelişmenin biraz gerisinde kalmıştır. 2000-2004 yılları arasında, dış ticaretimiz 2000 yılında 82 milyar dolardan, 2004 yılında 160 milyar dolara yükselmiştir.

Artan ticaret rakamları, Türk firmalarının, başta SAGA olmak üzere, tüm Afrika'da iş imkanları bulmak ve geliştirmekte başarılı olduklarını ve giderek kıta ülkeleriyle ticaret konusunda artan bir deneyim kazanmakta olduklarını göstermektedir. Ticari ilişkileri geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla Afrika ülkelerinde temsilcilik kuran ve bu ülkelerdeki uluslararası fuarlara katılan firmalarımızın sayısı yıldan yıla artmaktadır. Her yıl Afrika'nın çeşitli ülkelerinde "Türk İhraç Ürünleri Fuarları" düzenlenmektedir. Artan sayıda Ticaret Odaları, Afrika ülkelerinin Ticaret ve Sanayi Odalarıyla İşbirliği Anlaşmaları imzalamakta, Afrika'daki iş imkanlarını mahallinde incelemek amacıyla geziler yapmakta ve Afrika'dan heyetleri ülkemize davet etmektedirler.

Ekonomik ilişkilerimizde yeni bir gelişme, müteahhitlik firmalarımızın, son yıllarda, Cezayir, Fas ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleriyle, bazı SAGA ülkelerinde taahhüt projelerini üstlenmeye başlamalarıdır.

2) Az Sayıda Ülkenin Afrika İle Ticaretimiz İçindeki Önemi

Afrika'da ticari ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkelerin sayısı sınırlıdır. 2004 yılında, 53 Afrika ülkesi arasında, toplam ticaretimizin 100 milyon doların üzerinde gerçekleştiği ülke sayısı sekiz olmuştur (Cezayir, Libya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Fas, Tunus, Nijerya ve Gana). Bu sekiz ülkenin, Afrika ülkeleriyle ticaretimizdeki payı, 2003 yılında 4.8 milyar dolarla yüzde 91, 2004 yılında ise 7 milyar dolarla yüzde 90 olmuştur.

Kıtadaki en önemli ticaret ortağımız Cezayir'dir. Bu ülke ile 2004 yılında ticaretimiz 2,1 milyar dolar ile Afrika ile ticaretimizin %27'si olmuştur. Cezayir'den sonra sırasıyla Libya (%24), Güney Afrika (%15), Mısır (%9), Fas (%6), Tunus (%5) ve Nijerya (%4) Afrika'daki önemli ticaret ortaklarımızdır.

3) Ticaret Dengesi

Afrika ülkeleriyle ticaretimizde, son on yıl içinde (1998 yılı hariç), denge ülkemiz aleyhine olmuştur (*Tablo-1*).

2004 yılında Afrika ülkelerinden ithalatımız 4,8 milyar dolar, bu ülkelere ihracatımız ise 2,9 milyar dolara ulaşmış, ihracatın, ithalatı karşılama oranı yüzde 62 olmuştur. Afrika ülkeleriyle ticaretimizde, ihracatın, ithalatı karşılama oranı, 2001 yılında yüzde 54, 2002 yılında yüzde 64, 2003 yılında ise yüzde 59 olmuştur. Bu rakamlardan görüleceği gibi, son yıllarda Afrika'ya ihracatımız ve buna bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı giderek artmaktadır.

Afrika ülkeleriyle ticaretimizde dengenin ülkemiz aleyhine olmasının değerlendirilmesinde göz önünde tutulması gereken bir husus, dış ticaretimizin yıllardan beri açık vermekte olduğu ve 2004 yılında dış ticaretimizde, ihracatın, ithalatı karşılama oranının yüzde 64 olduğudur.

4) Afrika Ülkelerinden İthalatımız

2002 yılında yaklaşık 2.6 milyar dolar olan Afrika ülkelerinden ithalatımız, 2003 yılında yüzde 27 (723 milyon dolar) artarak, 3.4 milyar dolara çıkmış, 2004 yılında ise yüzde 42 artarak 4.8 milyar dolara yükselmiştir. 2002-2004 yılları arasında Afrika ülkelerinden ithalatımız yüzde 81 artmıştır⁽⁴⁾.

⁽⁴⁾ Aynı dönemde Türkiye'nin ithalatı yüzde 89 artarak, 2002 yılında 36 milyar dolardan, 2004 yılında 97 milyar dolara yükselmiştir.

2004 yılında Afrika ülkelerinden ithalatımızın yüzde 68'i Kuzey Afrika ülkelerinden, yüzde 32'si ise SAGA ülkelerinden yapılmıştır.

2004 yılında Afrika ülkelerinden ithalatımızda, bir önceki yıla kıyasla görülen yaklaşık 1.4 milyar dolarlık artış, özellikle Güney Afrika Cumhuriyeti, Cezayir ve Libya'dan ithalatımızda görülen yükselmeden kaynaklanmıştır. Güney Afrika Cumhuriyetinden ithalatımız hızla artarak 2003 yılında 328 milyon dolardan, 2004 yılında 1 milyar doların üzerine çıkmıştır.

2004 yılında, Afrika'dan en çok ithalat yaptığımız ülke 1.5 milyar dolarla Libya olmuştur. Yıl içinde 100 milyon doların üzerinde ithalat yaptığımız diğer Afrika ülkeleri, Cezayir (1,3 milyar dolar), Güney Afrika (1 milyar dolar), Mısır (254 milyon dolar), Nijerya (178 milyon dolar), Fas (104 milyon dolar) ve Tunus (100 milyon dolar) olmuştur. Söz konusu yedi ülkeden yapılan ithalatın, Afrika'dan ithalatımız içindeki payı 4,4 milyar dolarla yüzde 92 olmuştur.

Afrika ülkelerinden ithalatımızın %90'ından fazlası ham maddelerdir. İthal kalemlerinin başında, ham petrol, LPG, LNG ve kömür gibi enerji kaynakları gelmektedir. Bahse konu enerji kaynaklarının, Afrika ülkelerinden ithalatımızdaki payı yüzde 70'in üzerindedir⁽⁵⁾.

Afrika'dan ithalatımızda önemli diğer kalemler ise altın, fosfat, kakao, tütün ve pamuktur.

5) Afrika Ülkelerine İhracatımız

Afrika ülkelerine 2000 yılında 1.4 milyar dolar olan ihracatımız, 2000-2004 yılları arasında sürekli artmış ve 2004 yılında yaklaşık 3 milyar dolar olmuştur (Tablo-2). 2004 yılında Afrika ülkelerine ihracatımızın yüzde 74'ü Kuzey Afrika ülkelerine, %26'sı SAGA ülkelerine yapılmıştır.

AFRİKA ÜLKELERİYLE TİCARETİMİZ						
1999 - 2004 (Milyon \$)						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Afrika Ülkeleri	100%	100%	100%	100%	100%	100%
İthalat	1.687,7	2.714,0	2.818,5	2.645,6	3.368,6	4.778,6
İhracat	1.655,4	1.372,6	1.520,7	1.681,7	1.969,2	2.949,3
Toplam	3.343,1	4.086,6	4.339,2	4.327,3	5.337,8	7.727,9
Kuzey Afrika Ülkeleri	82%	82%	75%	77%	75%	70%
İthalat	1.404,1	2.257,1	2.114,7	2.091,5	2.553,6	3.229,0
İhracat	1.343,6	1.087,5	1.149,8	1.255,7	1.425,8	2.193,4
Toplam	2.747,7	3.344,6	3.264,5	3.347,2	3.979,4	5.422,4
SAGA Ülkeleri	18%	18%	25%	23%	25%	30%
İthalat	283,6	456,9	703,8	554,1	815,0	1.549,6
İhracat	311,8	285,1	370,9	426,0	543,4	755,9
Toplam	595,4	742,0	1.074,7	980,1	1.358,4	2.305,5
Tablo -2	Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret İstatistikleri					

⁽⁵⁾ Afrika'daki en önemli ticaret ortaklarımızdan Cezayir, Libya ve Nijerya'dan ithalatımızın %95'inden fazlası petrol, LPG veya LNG'dir (Sıvılaştırılmış Doğal Gaz). Güney Afrika Cumhuriyetinden ithalatımızın en önemli kalemleri ise kömür ve altındır.

Afrika’da, 2004 yılında ihracatımızın en fazla olduğu ülke, 801 milyon dolarla Cezayir’dir (Afrika’ya ihracatımızın yüzde 27’si). İhracatımızın 100 milyon doların üzerinde bulunduğu diğer ülkeler sırasıyla Mısır, Libya, Fas, Tunus ve Güney Afrika’dır⁽⁶⁾. Sözkonusu altı ülkeye ihracatımız, 1,4 milyar dolarla Afrika’ya ihracatımızın yüzde 81’idir.

Sanayi ürünlerimizin, Afrika ülkelerinde pazarlanmasında ülkemizin bazı rekabet avantajları bulunmaktadır. İhracatımızda en önemli kalemler, 2002 yılında, sırasıyla tekstil ve konfeksiyon (%22), makine aksam ve parçaları (%12), motorlu kara taşıtları (%12), demir-çelik (%11) ve hububat (%10) olmuştur.

II. BÖLGELERE GÖRE AFRIKA ÜLKELERİYLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZİN DEĞERLENDİRMESİ

Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizin sağlıklı bir değerlendirmesinin yapılabilmesi için aynı kıtada yer almakla birlikte, ekonomik yapıları, gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik-sosyal sorunları birbirlerinden önemli farklılıklar gösteren Kuzey Afrika ve SAGA (Sahranın Güneyindeki Afrika) ülkeleriyle ilişkilerimizin ayrı ayrı incelenecektir.

A) KUZEY AFRIKA ÜLKELERİYLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ

Kuzey Afrika (KA) ülkeleriyle (Cezayir, Fas, Libya, Mısır ve Tunus) ekonomik ve ticari ilişkilerimiz, Sahranın Güneyindeki Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimize kıyasla daha gelişmiştir. 2004 yılında, Kuzey Afrika (KA) ülkeleriyle ticaretimiz 5,4 milyar dolar, bu ülkelerle ticaretimizin, Afrika ile ticaretimizdeki payı ise yüzde 70 olmuştur (Tablo-3). 2004 yılında, KA ülkelerinin, dış ticaretimiz içindeki payı yüzde 3,4 olarak gerçekleşmiştir.

Afrika kıtasının toplam dış ticareti içinde, KA ülkelerinin payının sadece yüzde 34 olduğu göz önünde tutulursa, bu ülkelerin Afrika ile ticaretimiz içindeki paylarının yüzde 70 olması dikkat çekicidir⁽⁷⁾. KA ülkelerinin, Afrika’yla ticaretimiz içindeki paylarının büyüklüğünün başlıca nedenleri, bu ülkelerin geleneksel pazarlarımız olması ve ülkemizle tarihi ve kültürel bağlarıdır. Bu nedenlerin yanı sıra, uzun vadeli kontratlarla, Libya’dan petrol, Cezayir’den LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı) ithal etmemiz, KA ülkeleriyle ticaret rakamlarımızın büyümesine neden olmaktadır.

KA ülkelerinin, Afrika ile ticaretimizdeki payları son yıllarda azalmaktadır. 2002 yılında bu ülkelerin Afrika ile ticaretimizdeki payları yüzde 77, 1999 yılında ise yüzde 82 düzeyindeydi. Bu rakamlardan da görüleceği, son altı yılda KA ülkelerinin, Afrika ile ticaretimizdeki payları yüzde 12 azalmıştır. Düşüşün nedeni, 1990’lı yılların sonlarından itibaren SAGA ülkeleriyle hızla gelişen ekonomik ve ticari ilişkilerimizdir.

KUZEY AFRIKA ÜLKELERİYLE TİCARETİMİZ (Milyon \$) (2002-2004 YILLARI TİCARET HACMİNE GÖRE SIRALAMA)

⁽⁶⁾ Dış Ticaret Müsteşarlığı istatistiklerine göre 2003 yılında, ihracatımızın 100 milyon doların üzerinde olduğu Afrika ülkeleri Cezayir, Mısır, Libya, Fas ve Güney Afrika’dır.

⁽⁷⁾ Dünya Ticaret Örgütü (http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2004_e/its04_byregion_e.pdf, sayfa 3 ve 44) istatistiklerine göre, 2003 yılında, Afrika ülkelerinin 339 milyar dolarlık dış ticareti içinde Kuzey Afrika ülkelerinin payı 117 milyar dolarla yüzde 34 olmuştur. 2002 yılında ise Afrika ülkelerinin dış ticareti 275 milyar dolar, Kuzey Afrika ülkelerinin, bu ticaret içindeki payları 99.4 milyar dolar olmuştur (yüzde 36)

Ülke Adı	2002			2003			2004		
	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam
Cezayir	1.079,5	510,8	1.590,3	997,2	567,5	1.564,7	1.255,7	801,0	2.056,7
Libya	754,0	163,1	917,1	1.071,1	254,1	1.325,2	1.514,1	335,8	1.849,9
Mısır	117,9	325,1	443,0	188,3	326,4	514,7	254,3	471,7	726,0
Fas	68,3	136,9	205,2	77,0	179,6	256,6	104,8	329,5	434,3
Tunus	71,8	119,8	191,6	220,0	98,2	318,2	100,1	255,4	355,5
Toplam	2.091,5	1.255,7	3.347,2	2.553,6	1.425,8	3.979,4	3.229,0	2.193,4	5.422,4

Tablo - 3 Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret İstatistikleri

Bölgedeki ülkeler arasında en önemli ticaret ortağımız Cezayir ile ticaretimiz 2004 yılında 2 milyar dolardan fazla olmuştur. Cezayir'in, 2004 yılında Afrika ile ticaretimizdeki payı yüzde 29, KA ülkeleriyle ticaretimizdeki payı ise yüzde 38 olmuştur. Cezayir'den sonra bölgedeki en önemli ticaret ortağımız, 1.8 milyar dolarla Libya olmuştur.

KA ülkeleriyle ticaretimiz 2000-2002 yılları arasında durgun bir dönemden geçmiş, ticaret hacmi yılda yaklaşık 3,3 milyar dolar civarında gerçekleşmiş ve bölge ülkelerine ihracatımız artarken ithalatımız azalmıştır.

2003 yılında bölge ülkeleriyle ticaret hacmi, artmaya devam eden ihracatımızın yanı sıra Libya ve Tunus'tan ithalatımızda görülen artış sonucu 600 milyon dolardan fazla büyüyerek 4 milyar dolara yaklaşmıştır. 2004 yılında ise ticaret hacmi, bir önceki yıla kıyasla yüzde 36 büyüyerek 5,4 milyar dolara çıkmıştır. 2004 yılında KA ülkeleriyle ticaretimizin hızla büyümesinin önemli nedenlerinden birisi, yıl içinde dünya piyasalarında süratle yükselen petrol fiyatları sonucu Libya ve Cezayir'den ithalat rakamlarımızda görülen artıştır. Bahse konu iki ülkeden 2003 yılında 2,1 milyar dolar olan ithalatımız, 2004 yılında yüzde 34 artarak 2,8 milyar dolara yükselmiştir⁽⁸⁾.

KA ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizde son yıllardaki gelişmeler, ilişkilerimizin giderek güçleneceğini ve ihracatımızdaki artışın devam edeceğini göstermektedir. Bölgedeki ülkelerle ekonomik ilişkilerimizin gelişmesi için gerekli alt yapı zaman içinde kurulmuştur. Tüm Kuzey Afrika ülkelerinde Büyükelçiliklerimiz ve beş ülkeden üçünde (Cezayir, Mısır ve Tunus) Ticaret Müşavirliklerimiz bulunmaktadır. Tüm bölge ülkeleriyle ticaret ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine imkan verecek "Ticaret Anlaşmaları" imzalanmıştır. Ayrıca, 2004 yılında Fas ile bir "Serbest Ticaret Anlaşması" (STA) imzalanmıştır. Mısır ve Tunus'la STA'ların imzalanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, KA ülkeleriyle ticari ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla "*Komşu ve Çevre Ülkelerle Ticareti Geliştirme Stratejisi*" çerçevesinde yoğun çalışmalar yürütmektedir.

Türk firmaları bölgedeki iş imkanları hakkında bilgi ve tecrübe sahibidir. Birçok firmanın KA ülkelerinde temsilcilikleri bulunmaktadır. Mahallinde üretime yönelik Türk yatırımları ve bölge ülkelerinde düzenlenen uluslararası fuarlara Türk firmalarının katılımı artmaktadır. Çok sayıda Ticaret ve Sanayi Odaları, Kuzey Afrika ülkelerinin Ticaret ve Sanayi Odalarıyla İşbirliği Anlaşmaları imzalamıştır ve bu ülkelerden heyetleri ülkemize davet etmektedir.

⁽⁸⁾ Cezayir ve Libya'dan, 2004 yılında yaklaşık 2.8 milyar dolar olan ithalatımızın yüzde 95'ten fazlası petrol, LNG veya LPG'dir.

1) İhracat

Son 5 yılda Kuzey Afrika ülkelerine ihracatımız yüzde 100 artarak, 2000 yılında 1,1 milyar dolardan, 2004 yılında 2,2 milyar dolara yükselmiştir. İhracatımızda görülen artışta en büyük pay sanayi ürünlerine aittir.

İhracatımızda görülen artış sonucu, KA ülkeleriyle ticaretimizde, ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2000 yılında yüzde 48'den, 2004 yılında yüzde 68'e ulaşmıştır.

İhracat rakamlarımızın değerlendirilmesinde, dikkate alınması gereken bir husus, ülkemizden KA ülkelere yönelik bir bavul ticaretinin bulunduğu, dolayısıyla, bu ülkelere ihracatımızın, resmi ticaret rakamlarının üzerinde bulunduğudır.

2004 yılında, en fazla ihracat yaptığımız KA ülkesi, 801 milyon dolarla (KA'ya ihracatımızın %37'si) Cezayir olmuştur⁽⁹⁾. Cezayir'i 471 milyon dolarla Mısır ve 336 milyon dolarla Libya takip etmiştir. 2004 yılında bazı KA ülkeleri, geçmiş yıllarda ekonomik alanda karşılaştıkları güçlükleri büyük ölçüde aşmış ve bu ülkelerde ekonomik gelişme hızlanmıştır. 2004 yılında yükselen petrol fiyatları özellikle Cezayir ve Libya'nın ticaret gelirlerinin önemli ölçüde artmasını sağlamıştır. KA ülkelerinde görülen ekonomik gelişmeye paralel olarak, önümüzdeki yıllarda bu ülkelere ihracatımızın artması beklenmelidir.

2) İthalat

2004 yılında, KA ülkelerinden ithalatımız, bir önceki yıla kıyasla 676 milyon dolar artarak, 3,2 milyar dolara yükselmiştir.

KA ülkeleri arasında en önemli ticaret ortaklarımız Cezayir ve Libya'dır. 2004 yılında en fazla ithalat yaptığımız KA ülkesi 1.5 milyar dolarla Libya olmuş, Libya'yı, 1,3 milyar dolarla Cezayir ve 254 milyon dolarla Mısır takip etmiştir.

Son beş yıl içinde KA ülkelerinden ithalatımız, dünya piyasalarında petrol fiyatlarına bağlı olarak iniş ve çıkışlı bir seyir izlemiştir. 2000-2002 yılları arasında düşen petrol fiyatları sonucu bölgedeki ülkelere ithalatımız bir miktar azalarak, 2000 yılında 2,3 milyar dolardan, 2002 yılında 2,1 milyar dolara gerilemiştir. 2003 ve özellikle 2004 yıllarında ise artan petrol fiyatlarının etkisiyle ithalatımız hızla yükselmiştir. Cezayir ve Libya'dan, 2002 yılında 1,8 milyar dolar olan ithalatımızın, 2004 yılında 2,8 milyar dolara çıkmasının temel nedenlerinden biri dünya piyasalarında hızla artan petrol fiyatlarıdır.

3) Ticaret Dengesi

KA ülkeleri ile ticari ilişkilerde denge ülkemiz aleyhinedir. 2004 yılında Kuzey Afrika ülkelere ihracatımız 2,2 milyar, ithalatımız ise yaklaşık 3,2 milyara ulaşmıştır. KA ülkeleriyle ticaretimizde denge ülkemiz aleyhine olmakla birlikte son yıllarda artan ihracatımıza paralel olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı yükselmektedir. Bu oran 2000 yılında yüzde 48 iken, 2002'de yüzde 64, 2004'te ise yüzde 68 olmuştur.

Cezayir ve Libya ile ticaretimizde dengenin ülkemiz aleyhine olmasına karşılık Fas, Mısır ve Tunus'la ticaretimizde denge ülkemiz lehinedir⁽¹⁰⁾.

⁽⁹⁾ 2003 yılında Cezayir'in, Kuzey Afrika ülkelere ihracatımızdaki payı yüzde 40 olmuştur. 2004 yılında, bu ülkeye artan ihracatımıza rağmen Cezayir'in, bölge ülkelere ihracatımızdaki payının azalmasının nedeni, başta Tunus ve Fas olmak üzere diğer Kuzey Afrika ülkelere ihracatımızda görülen artıştır.

⁽¹⁰⁾ 2004 yılında Fas, Mısır ve Tunus'a ihracatımız 1,1 milyar dolar, bu ülkelere ithalatımız, 459 milyon dolar olmuştur.

B) SAHRANIN GÜNEYİNDEKİ AFRIKA (SAGA) ÜLKELERİYLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ

1) Genel Bakış

SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizin son yıllardaki en belirgin özelliği süratle gelişmesidir. Bu gelişmenin somut göstergesi, ticari ilişkilerimizde görülen hızlı büyümedir. SAGA ülkeleriyle ticaretimiz son 5 yılda yüzde 211 artarak, 2000 yılında 742 milyon dolardan, 2004 yılında 2,3 milyar dolara çıkmıştır⁽¹¹⁾.

Ticari ilişkilerdeki gelişme son yıllarda hızlanmıştır. 2003 yılında SAGA ülkeleriyle ticaretimiz, bir önceki yıla kıyasla 39 büyüyerek, 980 milyon dolardan, 1,4 milyar dolara, 2004 yılında ise yüzde 70 artarak, 1,4 milyar dolardan, 2,3 milyar dolara yükselmiştir¹². Ticaret hacminde görülen bu hızlı gelişme sonucu, son yıllarda SAGA'nın, Afrika ile ticaretimizdeki payı büyümüş ve 2000 yılında yüzde 18'den, 2004'te yüzde 30'a yükselmiştir (Tablo-2).

SAGA ülkeleriyle ticari ilişkilerimizde son yıllardaki gelişmeler ana hatlarıyla aşağıda sunulmuştur.

Ekonomik İlişkiler

SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesinin önemi 1990'lı yılların sonuna doğru belirginlik kazanmış ve Dışişleri Bakanlığı, çeşitli kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılımıyla düzenlenen bir dizi toplantıdan sonra, temel hedefi SAGA ülkeleriyle başta ekonomik ilişkiler olmak üzere, her alanda ilişkileri geliştirmek olan “*Afrika'ya Açılım Eylem Planı*”nı hazırlayarak, Ekim 1998'de, uygulamaya koymuştur. Dış Ticaret Müsteşarlığı da (DTM) aynı tarihlerde Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkileri geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Başlatılan çalışmalar kapsamında, çeşitli Afrika ülkeleriyle Ticaret, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları imzalanmış, bazıları daha önce hiç ziyaret edilmemiş Afrika ülkelerine, iş adamlarının da katıldıkları ziyaretler gerçekleştirilmiş, her alanda ikili ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunacak anlaşmaların imzalanması için çalışmalar başlatılmış, imzalanan Ticaret Anlaşmaları ile kurulan Karma Ekonomik Komisyonların toplantılarının düzenli olarak yapılmasına gayret edilmiş, bölge ülkelerindeki Fahri Konsolosluklarımızın sayısı artırılmış ve Afrika'ya Ticaret Heyetleri gönderilmiştir.

Hızla artan ekonomik ilişkileri daha da güçlendirmek amacıyla DTM, 2003 yılında, SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen “*Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi*”ni (AEGS) kabul etmiştir. AEGS, diğer hususların yanı sıra, ülkemizin, Afrika ülkelerinin ticareti içindeki payının (halen yüzde 1,5) üç yıl içinde yüzde 3'e çıkarılmasını hedeflemekte, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, bölge ülkelerine açılımlarının sağlanması ve müteahhitlik firmalarımızın Afrika'daki pazar paylarının artırılmasını öngörmektedir.

AEGS'nin uygulanması kapsamında DTM, 2003 ve 2004 yıllarında yoğun çalışmalar yapmış, birçok SAGA ülkesine üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş, Ticaret Anlaşmaları imzalanmış, Afrika ülkeleriyle her yıl düzenlenen KEK toplantılarının sayısının artırılması için çalışılmış, bölge ülkelerinde Türk İhraç Ürünleri Fuarları düzenlenmiş, ticari ilişkilerin geliştirilmesi potansiyeli görülen ülkelere Alım/Satım Heyetleri gönderilmiştir.

(11) Son beş yılda ülkemizin dış ticareti yüzde 94 büyüyerek, 2000 yılında 82.3 milyar dolardan, 2004 yılında 160 milyar dolara yükselmiştir.

¹² 2003 yılında dış ticaret hacmimiz yüzde 33, 2004 yılında ise yüzde 37 büyümüştür.

Söz konusu Strateji'nin uygulanması kapsamında, 2004 yılında, Abuja, Addis Ababa, Dakar ve Hartum Büyükelçiliklerimiz bünyesinde yeni Ticaret Müşavirlikleri açılmış böylece SAGA'daki Ticaret Müşavirliklerimizin sayısı birden beşe çıkmıştır.

Başbakan Sayın Tayyip Erdoğan'ın, refakatinde kalabalık bir iş adamı heyetiyle birlikte, 28 Şubat – 4 Mart 2005 tarihleri arasında Etiyopya ve Güney Afrika Cumhuriyetine yaptığı ziyaret, SAGA ülkeleriyle başta ekonomik olmak üzere her alanda ilişkilerimizi geliştirme çalışmaları kapsamında önemli bir adım olmuştur⁽¹³⁾.

Bazı SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla çok taraflı bir çalışma da yapılmaktadır. Türkiye, Etiyopya ve Sudan arasında üçlü işbirliği yapılması konusunda, bu ülkeler makamlarıyla mutabakata varılmış ve 29 Mart 2002'de Ankara'da ve 30 Haziran 2003'te Addis Ababa'da düzenlenen toplantılarda, üçlü işbirliği yapılabilecek alanlara ilişkin görüş alış veriş gerçekleştirilmiş ve Addis Ababa toplantısı sonrasında imzalanan Mutabakat Zaptında, işbirliği alanları olarak, alt yapı, enerji, telekomünikasyon projeleri ile ortak yatırımlar belirlenmiştir.

SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizin gelişmesinde, kamu kurumlarınca yapılan çalışmalar kadar, bu ülkelerde iş yapma konusunda giderek artan bir tecrübe kazanan, bölgenin kendisine has güçlüklerine rağmen temsilcilikler açan, yatırım yapan ve Afrika'da düzenlenen uluslararası fuarlara katılan firmalarımızın sayısının giderek artması da önemli rol oynamıştır. Hızla artan ticaret rakamları, Türk firmalarının, Sahranın Güneyindeki Afrika'da iş imkanları bulmak ve geliştirmek için önemli bir çaba harcadıklarını ve bu çabalarında başarılı olduklarını göstermektedir.

Güney Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatımızda 2002-2004 yılları arasında görülen hızlı büyümede⁽¹⁴⁾, iş adamlarımızın bu ülkeye artan ilgileri ve ülkede faaliyette bulunan Türk firması sayısının hızla artması rol oynamıştır. Sudan ve Nijerya da Türk firmalarının faaliyetlerinin arttığı ülkelerdir. Çok sayıda Türk firması, mahallinde üretim amacıyla Sudan'da yatırım yapmıştır. Bu konuda en önemli örnekler Hartum civarında kurulan, maliyeti yaklaşık 50 milyon dolar olan çelikhane tesisi, alüminyum ve boru fabrikalarıdır. Firmalarımızca yapılan yatırımlar sonucu Sudan'da çalışan ve yaşayan vatandaşlarımızın sayısı 2500'ü geçmiştir.

SAGA ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimizde son yıllardaki diğer önemli bir gelişme, artan sayıda firmamızın, Afrika ülkelerinde düzenlenen uluslararası fuarlara katılmaları ve bu ülkelerde düzenlenen Türk İhraç Ürünleri Fuarlarına katılıma ilgilerinin artmasıdır. SAGA ülkelerinde düzenlenen bazı fuarlara katılan Türk şirketi sayısı 100'ün üzerinde olabilmektedir. 2002 – 2004 yılları arasında, firmalarımız SAGA ülkelerinde düzenlenen 16 fuara katılmışlardır. Bu fuarlardan 7'si, "Türk İhraç Ürünleri Fuarı" olmuştur.

Müteahhitlik Hizmetleri: SAGA ülkeleriyle, ekonomik ilişkilerimizde yeni bir gelişme, müteahhitlik firmalarımızın, bazı SAGA ülkelerinde artan sayıda inşaat projelerini üstlenmeleridir. Uluslararası Müteahhitler Birliği verilerine göre, Temmuz 2004 itibarıyla, müteahhitlik firmalarımızın, sekiz SAGA ülkesinde üstlendikleri projelerin tutarı 400 milyon doların üzerine çıkmıştır. Bu projeler arasında Nijerya'da, yapım çalışmaları devam eden, 128 milyon dolar tutarındaki bir otoyol projesi de bulunmaktadır.

⁽¹³⁾ Uzun süreden beri, ülkemizden Sahranın Güneyindeki Afrika ülkelerine Başbakan düzeyinde bir ziyaret yapılmamıştır. Son olarak, dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan 1996 yılında Nijerya'yı ziyaret etmiştir.

⁽¹⁴⁾ Güney Afrika Cumhuriyetine ihracatımız, 2002 yılında 87 milyon dolardan, yüzde 118 artışla, 2004 yılında 190 milyon dolara yükselmiştir.

Nijerya'dan sonra SAGA'da müteahhitlik firmalarımızın en fazla proje üstlendikleri ülke, 107 milyon dolar ile Sudan'dır. Firmalarımızın, Sudan'da üstlendikleri projeler konusunda dikkat çeken husus, bu ülkede, biri 1995, diğeri 1999 yılında olmak üzere sadece iki proje gerçekleştirilmişken, 2003 ve 2004 yıllarında firmalarımızın 96 milyon dolar tutarında 11 projeyi üstlenmeleridir.

Ticari İlişkiler

SAGA ülkeleriyle ticaret hacmimiz son 5 yılda yüzde 211 artarak, 2000 yılında 742 milyon dolardan, 2004 yılında 2,3 milyar dolara çıkmış, aynı dönemde bölgedeki ülkelerin dış ticaretimiz içindeki payı yüzde 0,9'dan, yüzde 1,4'e yükselmiştir⁽¹⁵⁾.

2003 yılı içinde, Afrika'nın toplam ticareti içinde, SAGA ülkelerinin payı yüzde 66 olmuştur. Kıtanın toplam ticaretindeki payının yüzde 60'ın üzerinde olduğu göz önünde tutulursa, ülkemizin Afrika ile ticaretinde, SAGA ülkelerinin yüzde 30 düzeyinde olan payları düşüktür. Bölgedeki ülkelerin, ülkemizin Afrika ile ticaretindeki paylarının bu kadar düşük olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Nedenlerden birisi, Kuzey Afrika ülkelerinin geleneksel pazarlarımız arasında bulunması ve bu ülkelerle olan tarihi-kültürel bağlarımızdır. Diğer nedenler ise, Sahranın Güneyindeki Afrika'daki iş ve ticaret imkanlarının firmalarımızca yeterince bilinmemesi, coğrafi uzaklık, bu ülkelerdeki ekonomik-politik istikrarsızlıklar ile bölgede ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde karşılaşılan zorluklardır.

Yukarıda değinilen nedenlere rağmen, Afrika ile ticaretimizde, SAGA ülkelerinin payının düşük olması, bu ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi için bir potansiyel teşkil etmektedir.

Dünya Bankası'nın, Kasım 2004'te yayınlanan "Global Economic Prospects 2005" raporunda, SAGA ülkeleri ekonomilerinde 2000 yılında başlayan ekonomik büyümenin, önümüzdeki yıllarda da devam edeceği değerlendirilerek, 2004'te, SAGA ülkelerinde, yüzde 3.2 olması beklenen ekonomik büyüme hızının, 2005'te yüzde 3.6, 2006'da yüzde 3.7'ye yükseleceği ve 2006-2015 yılları arasında büyüme hızının ortalama yüzde 3.5 olacağı değerlendirilmiştir.

SAGA ülkeleri ekonomilerinde, önümüzdeki 10 yıl için beklenen büyüme, bölgedeki ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin artırılması için müsait bir ortam oluşturmaktadır. Bu ortamdan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için imkanlar ölçüsünde yararlanılması ülkemiz menfaatindedir.

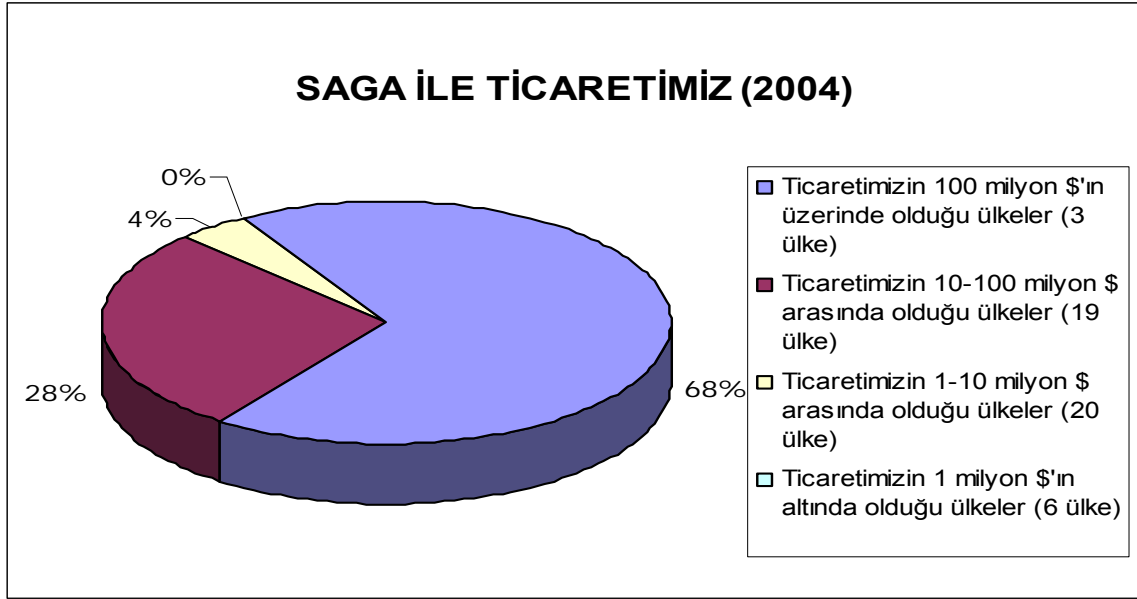
2) SAGA İle Ticari İlişkilerimizin Değerlendirilmesi

SAGA ile 2000 yılında 742 milyon dolar olan ticari hacmimiz, beş yıl içinde yüzde 211 artarak 2004 yılında 2,3 milyar dolara çıkmıştır. Sahranın Güneyindeki Afrika ülkeleriyle ticaret rakamlarımızda son yıllarda görülen hızlı artış sonucu, bölge ülkelerinin, dış ticaretimiz içindeki payı, 2000 yılında, yüzde 0,9'dan, 2004 yılında, yüzde 1,4'e yükselmiştir. Aynı dönemde, SAGA ülkelerinin, Afrika ile ticaretimiz içindeki payları 2000 yılında yüzde 18'den, 2004'te yüzde 30'a çıkmıştır (Tablo -2).

a. SAGA Ülkelerinin Ticari İlişkilerimizin Ticaret Rakamlarına Göre Değerlendirmesi

⁽¹⁵⁾ 2003 yılında SAGA ülkeleriyle ticaretimiz 1,4 milyar dolar, bölge ülkelerinin dış ticaretimiz içindeki payı ise yüzde 1,2 olmuştur.

SAGA ülkelerini, ticari ilişkilerimizin hacmine göre aşağıdaki dört grupta ele almak mümkündür (Şekil-1).

Şekil - 1

i. Ticari İlişkilerimizin 100 Milyon Doların Üzerinde Olduğu SAGA Ülkeleri

Bölgede, ticari ilişkilerimizin 100 milyon doların üzerinde olduğu 3 ülke, Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC), Nijerya ve Gana'dır. Söz konusu 3 ülke ile ticaretimiz, 2004 yılında, 1,6 milyar dolarla, SAGA ülkeleriyle ticaretimizin yüzde 68'i olmuştur.

Bu 3 ülkeden GAC, SAGA'daki en önemli ticaret ortağımızdır ve ticaretimiz, 2004 yılında, 1,2 milyar dolarla, SAGA ile ticaretimizin yüzde 49'u olmuştur. GAC ile ticaretimiz son yıllarda büyük bir hızla gelişerek, 2000 yılında 243 milyon dolardan, 2004 yılında 1,2 milyar dolara (yüzde 391'lik bir artış) çıkmıştır. En hızlı artış 2004 yılında olmuş ve ticaret hacmi, özellikle ithalatımızda görülen büyüme sonucu yaklaşık 740 milyon dolar artarak, 1,2 milyar dolara yükselmiştir. İthalatımızda görülen büyüme sonucu, 2003 yılında GAC ile ticaretimizde yüzde 38 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2004 yılında yüzde 19'a gerilemiştir.

Afrika'nın en nüfusu en kalabalık ülkesi Nijerya ise 257,7 milyon dolarla bölgede GAC'den sonra ikinci en önemli ticaret ortağımızdır. Nijerya ile ticari ilişkilerimiz, BOTAS'ın bu ülkeden 1999 yılından itibaren önemli miktarda LNG ithal etmeye başlanmasını takiben büyümüş ve 1998 yılında 26 milyon dolar olan ticaret hacmi, 1999'da 61 milyon, 2000'de 178 milyon, 2001 yılında ise 297 milyon dolara yükselmiştir.

Ticari ilişkilerimizin 100 milyon doların üzerinde olduğu üçüncü SAGA ülkesi Gana'dır. 2000-2002 yılları arasında Gana ile ticaretimiz 40 - 60 milyon dolar arasında değişmiş, 2003 yılında ise ithalatımızın ani bir yükselişle 95 milyon dolara çıkması sonucu, ilk defa ticaret hacmi 100 milyon doların üzerine çıkmıştır (132 milyon dolar). 2004 yılında, ithalatımız bir önceki yıla kıyasla azalmakla birlikte (Ek-1) ticaret hacmi tekrar 100 milyon doların üzerinde gerçekleşmiştir. Gana ekonomisinde son yıllarda görülen olumlu gelişmelerin etkisiyle, bu ülkenin, SAGA'daki önemli ticaret ortaklarımızdan biri olmaya devam etmesi beklenmektedir.

GAC, Nijerya ve Gana ile ticaretimizde denge ülkemiz aleyhinedir. 2004 yılında bahse konu üç ülke ile ticaretimizin 1.3 milyar doları ithalat, 301 milyon doları ise ihracat olmuş ve ihracatın, ithalatı karşılama oranı yüzde 23 düzeyinde kalmıştır.

ii. Ticari İlişkilerimizin 10-100 Milyon Dolar Arasında Olduğu SAGA Ülkeleri

SAGA’da ticaretimizin 10-100 milyon dolar arasında bulunduğu 19 ülke bulunmaktadır (Tablo - 4). Söz konusu 19 ülke ile ticaretimizin, SAGA ülkeleriyle ticaretimiz içindeki payı yüzde 28’dir.

YILLIK TİCARETİMİZİN 10 – 100 MİLYON \$ ARASINDA OLDUĞU SAGA ÜLKELERİ									
Ülke Adı	2002 Yılı			2003 Yılı			2004 Yılı		
	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam
Sudan	12,4	56,9	69,3	7,1	60,6	67,7	12,1	83,8	95,9
Etiyopya	7,7	32,3	40,0	20,2	49,7	69,9	18,0	77,7	95,7
Liberya	19,1	2,2	21,3	5,9	19,5	25,4	24,5	46,7	71,2
Fildişi Sahili	29,8	15,6	45,4	43,7	13,9	57,6	42,7	14,0	56,7
Kamerun	12,2	15,4	27,6	20,7	19,5	40,2	34,6	20,8	55,4
Zimbabve	4,7	0,7	5,4	16,9	0,2	17,1	41,0	0,3	41,3
Senegal	0,3	19,1	19,4	0,1	26,6	26,7	0,1	25,3	25,4
Malavi	2,0	0,1	2,1	8,1	1,9	10,0	21,0	1,8	22,8
Gabon	7,5	4,4	11,9	8,3	2,6	10,9	18,5	3,3	21,8
Angola	0,1	11,0	11,1	0,0	13,6	13,6	0,1	21,9	22,0
Kongo Cum.	3,2	6,3	9,5	6,9	5,2	12,1	12,1	9,1	21,2
Kenya	2,0	8,1	10,1	2,0	13,1	15,1	1,6	17,8	19,4
Eritre	0,2	10,0	10,2	0,0	14,9	14,9	0,0	18,7	18,7
Tanzanya	3,8	3,8	7,6	3,8	6,0	9,8	10,9	7,5	18,4
Gambiya	0,0	6,1	6,1	0,3	10,0	10,3	0,0	14,3	14,3
Madagaskar	0,2	4,1	4,3	0,2	5,4	5,6	1,4	11,8	13,2
Mauritius	1,4	1,4	2,8	2,3	2,2	4,5	8,5	4,2	12,7
Togo	2,8	8,1	10,9	4,4	2,5	6,9	4,9	6,2	11,1
Mozambik	1,3	0,5	1,8	0,1	4,8	4,9	6,6	4,0	10,6
TOPLAM	110,7	206,1	316,8	151,0	272,2	423,2	258,6	389,2	647,8
<i>Tablo - 4</i>			<i>Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış</i>						
<i>Ticaret İstatistikleri</i>									

Bu gruba giren ülkelerle ticaretimiz 2002 yılında 317 milyon dolardan, 2003 yılında 423 milyon, 2004 yılında ise 648 milyon dolara çıkmıştır.

SAGA’da, ticaretimizin yılda 10-100 milyon dolar arasında olduğu ülkelerin sayısı artmaktadır. 2004 yılında 19 ülkenin bulunduğu bu grupta, 2003 yılında 15, 2002 yılında 13, 2001 yılında ise sadece 11 ülke bulunmaktaydı.

Bu grup içinde en önemli ticaret ortaklarımız Sudan ve Etiyopya’dır. Her iki ülkeyle ticaretimiz hızla artmaktadır. 2002-2004 yılları arasında bahse konu iki ülke ile ticaretimiz, yüzde 75 artarak, 2002 yılında 109 milyon dolardan, 192 milyon dolara yükselmiştir. Ticari ilişkilerdeki mevcut gelişme hızının devam etmesi halinde, her iki ülke ile ticari ilişkilerimizin 2005 yılında 100 milyon doların üzerine çıkması beklenmektedir. Bu iki ülkeden Sudan’da Türk firmalarının mevcudiyeti ve yatırımları hızla artmaktadır. Bu artış sonucu, halen ülkede yaşayan ve çalışan vatandaşlarımızın sayısı 2500’ün üzerine çıkmıştır. Türk firmalarınca mahallinde üretim

amacıyla kurulan tesislerin, ham ve yarı mamul madde girdilerini ülkemizden ithal etmeleri, Sudan'a ihracat rakamlarımızın hızla artmasında rol oynamaktadır.

Ticaretimizin 10-100 milyon dolar arasında olduğu ülkeler arasında, ihracatımızın en fazla olduğu ülkeler Sudan, Etiyopya ve Liberya, ithalatımızın en fazla olduğu ülkeler ise Fildişi Sahili, Zimbabve ve Etiyopya'dır.

Liberya ve Etiyopya, SAGA'da ticaretimizin en hızlı geliştiği ülkeler arasındadır. Liberya ile 2002 yılında 21 milyon dolar olan ticaretimiz, 2 yıl içinde yüzde 234 artarak, 2004 yılında 71 milyon dolara çıkmıştır. Ticaretimiz özellikle 2004 yılında bu ülkedeki çatışmaların sona ermesini takiben hızla büyümüştür. Etiyopya ile 2002 yılında 40 milyon dolar olan ticaretimiz ise 2 yıl içinde yüzde 139 artarak, 2004 yılında 96 milyon dolar olmuştur.

Söz konusu 19 SAGA ülkesiyle ticaretimizde denge ülkemiz lehinedir. Bu ülkelerle, 2004 yılında ticaretimizin, 389 milyon doları ihracat, 259 milyon doları ise ithalat olmuştur.

iii. Ticari İlişkilerimizin 1-10 Milyon Dolar Arasında Olduğu SAGA Ülkeleri

SAGA'da, ticaretimizin 1-10 milyon dolar arasında olduğu 20 ülke bulunmaktadır. Bu gruba giren ülkelerle ticaret hacmimiz sınırlı olup, 2004 yılında 93,5 milyon dolarla SAGA ülkeleriyle ticaretimizin yüzde 4'ü düzeyindedir⁽¹⁶⁾.

iv. Ticari İlişkilerimizin 1 Milyon Dolardan Az Olduğu SAGA Ülkeleri

Ticaretimizin 1 milyon dolardan az olduğu 6 SAGA ülkesi bulunmaktadır. Bu gruba giren ülkelerle ticaretimiz 2004 yılında 1,9 milyon dolar olmuştur (SAGA ülkeleriyle ticaretimizin yüzde 0.08'i). SAGA ülkeleriyle gelişen ticari ilişkilerimize paralel olarak, ticaretimizin 1 milyon dolardan az olduğu ülke sayısı son yıllarda hızla azalmaktadır. Bu grupta, 2001 yılında 13, 2002 yılında 12, 2003 yılında ise 9 ülke bulunmaktaydı.

b) SAGA İle Ticaretimizde İhracat ve İthalat Rakamlarının Değerlendirmesi

i. İhracatımız

SAGA İLE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ İHRACAT - 2004

Ticaret Hacmi: 2,3 milyar \$

İhracatımız: 756 milyon \$

**SAGA'ya İhracatımızın Toplam
İhracatımız İçindeki Payı:** %1,2

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı: %49

Başlıca İhraç Mallarımız : Tekstil ve konfeksiyon, makine aksamı, motorlu kara taşıtları, demir-çelik, sebze, meyve ve

⁽¹⁶⁾ 2003 yılında SAGA'da ticaretimizin 1-10 milyon dolar arasında bulunduğu 21 ülke ile ticaretimiz 85,4 milyon dolarla, SAGA ülkeleriyle ticaretimizin yüzde 6,3'ü olmuştu.

Son beş yılda SAGA ülkelerine ihracatımız yüzde 165 artarak 2000 yılında 285 milyon dolardan, 2004'te 756 milyon dolara çıkmıştır.

Bölgede en fazla ihracat yaptığımız beş ülke, sırasıyla Güney Afrika Cumhuriyeti (yüzde 25), Sudan (yüzde 11), Nijerya (yüzde 10,6), Etiyopya (yüzde 10) ve Liberya'dır (yüzde 6). Bahse konu beş ülkenin 2004 yılında, SAGA'ya ihracatımızda payı 478,1 milyon dolarla yüzde 63 olmuştur.

İhracatımızda en önemli kalemler sırasıyla tekstil ve konfeksiyon, makine aksam ve parçaları, motorlu kara taşıtları, demir – çelik, sebze, meyve ve hububattır. SAGA ülkelerine ihracatta başlıca rakiplerimiz ise Çin Halk Cumhuriyeti, Malezya, Hindistan ve Güney Asya ülkeleridir.

Bölgedeki ülkelere ihracatımızda dikkati çeken bir husus, Dünya Ticaret Örgütü İstatistiklerine göre SAGA'da, en fazla ithalat yapan beş ülke arasında yer almalarına karşılık, ülkemizin, Angola ve Kenya'ya ihracatının düşük düzeyde olmasıdır. 2004 yılında Angola'ya ihracatımız 21,9 milyon dolar, Kenya'ya ihracatımız ise 17,8 milyon dolar olmuştur. Her yıl ithalatları milyarlarca doları bulan bahse konu ülkelere ihracatımızın geliştirilmesi için önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

Son yıllarda, SAGA ülkelerine ihracatımızdaki artışta, iş adamlarımızın giderek bölge ülkeleri pazarlarına girerek GAC, Sudan, Nijerya ve Etiyopya gibi ülkelerde temsilcilikler ve üretim tesisleri kurmalarının önemli bir etkisi bulunmaktadır.

ii. İthalatımız

SAGA ülkelerinden 2000 yılında 457 milyon dolar olan ithalatımız, 2004 yılında yüzde 239 artarak 1,5 milyar dolara çıkmıştır. Özellikle 2004 yılında ithalatımız büyük bir hızla artmış olup bu artışın temel nedeni, yıl içinde, bölgedeki en önemli ticaret ortağımız GAC'den ithalatımızın yaklaşık yüzde 205 büyümesidir.

2004 yılında en çok ithalat yaptığımız beş SAGA ülkesi, sırasıyla GAC (yüzde 65), Nijerya (yüzde 11), Gana (yüzde 5), Fildişi Sahili (yüzde 3) ve Zimbabve (yüzde 3) olmuştur. Bahse konu beş ülkenin, 2004 yılında SAGA'dan ithalatımızda payları 1,3 milyar dolarla yüzde 87 olmuştur.

SAGA'dan en çok ithalat yaptığımız ülke, 2004 yılında bölgeden ithalatımızın yüzde 65'i ile GAC'dir. Bu ülkeden temel ithal mallarımız altın ve kömürdür. Yıldan yıla, ithal edilen kömür ve altın miktarına bağlı olarak, GAC ile ticaret hacmimizde önemli değişiklikler olabilmektedir. Örneğin, Güney Afrika'dan altın ithalatımız 2000 yılında 516 milyon dolara yükselmiş, ancak, takip eden yıllarda altın ithalatımız azalmış, 2002 yılında ise 30 milyon doların altına inmiştir.

SAGA'da en çok ithalat yaptığımız ikinci ülke olan Nijerya'dan yaklaşık 178 milyon dolar olan ithalatımızın, yüzde 95'ten fazlası LNG alımlarıdır. SAGA ülkelerinden ithalatımızın yüzde 11'i

hububat

İhracat Yapılan Başlıca Ülkeler: Güney Afrika Cumhuriyeti (%25), Sudan (%11), Nijerya (%10,6), Etiyopya (%10) ve Liberya (%6)

SAGA İLE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ İTHALAT - 2004

Ticaret Hacmimiz: 2,3 milyar \$

İthalatımız: 1,5 milyar \$

SAGA'dan İthalatımızın Toplam İthalatımız İçindeki Payı: %1,6

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı: %49

Başlıca İthal Mallarımız: LNG, kömür, altın, kakao, kahve, tütün ve pamuk

İthalat Yapılan Başlıca Ülkeler: Güney Afrika Cumhuriyeti (%65), Nijerya (%11), Gana (%5), Fildişi Sahili (%3) ve Zimbabve (%3)

Nijerya'dan yapılmaktadır. En fazla ithalat yaptığımız üçüncü ülke olan Gana'dan ithalatımızın yüzde 90'dan fazlası ise tarım ürünleridir.

SAGA ülkelerden ithalatımızın önemli bir bölümü (Nijerya'dan aldığımız LNG ve GAC'den aldığımız kömür) enerji kaynaklarıdır. Bölge ülkelerinden diğer önemli ithalat kalemlerimiz, altın, kakao, kahve, tütün ve pamuktur.

iii. Ticaret Dengesi

SAGA ülkeleriyle ticaretimizde, denge 1999 yılına kadar ülkemiz lehine olmuştur. 1999 yılı sonlarında, Nijerya'dan başlayan LNG alımları ve eş zamanlı olarak Güney Afrika Cumhuriyetinden artan ithalatımız sonucu, 2000 yılından itibaren bölge ülkeleriyle ticaretimiz açık vermeye başlamıştır. 2004 yılında SAGA ülkeleriyle ticaretimizde ihracatın, ithalatı karşılama oranı yüzde 49 olmuştur. Bu oran 2000 yılında yüzde 62, 2002 yılında yüzde 77, 2003 yılında ise yüzde 68 olmuştur. İhracatın, ithalatı karşılama oranının büyük bir düşüş göstererek, 2004 yılında yüzde 49'a gerilemesinin temel nedeni, GAC'den ithalatımızda görülen artıştır.

Kakao, kahve, pamuk, tütün ve orman mamulleri gibi hammaddelerin dünya piyasalarında en ucuz olarak temin edilebildiği bölgelerden biri SAGA'dır. Bu nedenle, SAGA ülkeleriyle ticaretimizin artması, ülkemizde tüketilen veya sanayimiz için girdi niteliğinde bulunun bazı hammaddelerin doğrudan ve uygun fiyatlarla temin edilmesine imkan vermektedir.

Ticaretimizde, dengenin aleyhimize olduğu başlıca ülkeler Güney Afrika ve Nijerya'dır. 2004 yılında GAC ile ticaretimizde, ihracatın, ithalatı karşılama oranı yüzde 19, Nijerya ile ticaretimizde ise bu oran yüzde 45 olmuştur. (2003 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı GAC ile yüzde 28, Nijerya ile yüzde 37 olmuştur)

Güney Afrika ve Nijerya dışındaki 46 SAGA ülkesiyle ticaretimizde denge ülkemiz lehinedir. 2004 yılında, Güney Afrika ve Nijerya dışındaki 46 SAGA ülkesine ihracatımız 486 milyon dolar, bu ülkelerden ithalatımız ise 369 milyon dolar olmuştur. Özellikle, Sudan, Etiyopya, Senegal, Liberya, Angola, Eritre, Kenya, ve Gambiya ile ticaretimizde, ihracat rakamlarımız, ithalatımızın oldukça üzerindedir.

iv. Az Sayıda Ülkenin Ticaretimiz İçindeki Önemi

İhracat ve ithalat rakamlarımızdan görüleceği gibi, SAGA ülkeleri ile ticaretimizin önemli bir bölümü az sayıda ülke ile yapılmaktadır. 2004 yılında, 48 ülkenin bulunduğu SAGA ile toplam ticaretimizin %76'sı (1,8 milyar dolar), beş ülkeyle (Güney Afrika, Nijerya, Gana, Etiyopya ve Sudan) gerçekleştirilmiştir.

SAGA'da, yıllık ticaretimizin 10 milyon doların üzerinde bulunduğu 22 ülke bulunmaktadır (Ek-1). Söz konusu 22 ülke ile ticaretimizin, SAGA ülkeleriyle ticaretimizdeki payı 2,2 milyar dolarla yüzde 96'dır.

Sahranın Güneyindeki Afrika ile ticaretimizin büyük bölümünün az sayıda ülke ile yapılıyor olması, bölge ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi için yapılacak çalışmalarda, hedef ülkelerin belirlenmesinde dikkate alınması gereken bir husustur.

c) SAGA Ülkeleriyle Ekonomik ve Ticari İlişkilerimizin Geliştirilmesini Olumlu Olarak Etkileyen Faktörler

i. Bölgeden Kaynaklanan Faktörler

Bölge ülkelerinde, 1970'li yıllarda başlayan ve giderek büyüyen ekonomik sorunları çözümlenmek amacıyla, 1980'li yılların ortalarından beri alınmakta olan ekonomik tedbirler ve gerçekleştirilen yapısal düzenlemeler sonucu, zaman içinde bölge ekonomilerinde bazı iyileşmeler görülmüştür. Örneğin, 1990-1999 yılları arasında SAGA'da ortalama yüzde 2 düzeyinde olan ekonomik büyüme hızı, 2000 yılında, yüzde 3 olarak gerçekleşmiş ve 20 yıldan uzun bir süreden sonra ilk defa bölgenin yüzde 2,4 - 2,8 arasında değişen yıllık nüfus artış hızının üzerine çıkmıştır. Bölge ekonomilerinde 2000 yılında başlayan gelişme, daha sonraki yıllarda da devam etmiş, ekonomik büyüme hızı 2001 ve 2002 yıllarında yüzde 3.1, 2003'de ise yüzde 3 olmuştur. Dünya Bankası, ekonomik büyümenin önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği ve 2005 yılında yüzde 3.6, 2006 yılında ise 3.7 olarak gerçekleşeceği görüşündedir. Dünya Bankası, ayrıca, SAGA ülkeleri ekonomilerinde görülen büyümenin devam edeceğini ve büyüme hızının 2006-2015 yılları arasında yüzde 3.5 olacağını tahmin etmektedir⁽¹⁷⁾.

Sahranın Güneyindeki Afrika ülkelerinde 2000 yılında başlayan ve önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenen ekonomik büyüme, bölgedeki ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi için müsait bir ortam yaratmaktadır.

ii) Kamu Kuruluşları Tarafından Yapılan Çalışmalar

SAGA ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizde son yıllarda görülen gelişmede, Ekim 1998'de Dışişleri Bakanlığınca uygulamaya konulan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ile 2003 yılında DTM'ca kabul edilen "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" kapsamında yapılan çalışmalar önemli bir rol oynamıştır. Bu kapsamda, 2004 yılının sonu itibarıyla, 20'nin üzerinde SAGA ülkesi ile Ticaret Anlaşmaları imzalanmış olup, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin gelişmekte olduğu diğer bölge ülkeleriyle anlaşmaların imzalanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

SAGA'da temsil durumumuzu güçlendirmek amacıyla da çalışmalar yapılmakta olup, 1998 yılına kadar SAGA bulunan 10 adet Fahri Başkonsolosluğumuzun sayısı, bu tarihte Afrika'ya Açılım Eylem Planının kabulünden sonra 5 yıl içinde 20'ye çıkarılmıştır. 8 yeni Fahri Başkonsolosluk açılması için ilgili ülke makamlarıyla çalışmalar sürdürülmektedir. 2004 yılında, Hartum, Addis Ababa, Abuja ve Dakar Büyükelçiliklerimiz bünyesinde açılan Ticaret Müşavirlikleriyle, SAGA ülkelerindeki Ticaret Müşavirliklerimizin sayısı birden beşe yükselmiştir.

İkili planda, ekonomik ilişkileri geliştirmek amacıyla SAGA ülkelerine, çeşitli kamu kuruluşları temsilcilerinin yer aldığı düzeyli ekonomik heyetler gönderilmiş, bu heyetlerden bir bölümüne, iş adamlarımız da refakat etmiştir. Ayrıca, KEK toplantıları yapılmış, SAGA ülkelerine Alım heyetleri gönderilmiştir. Firmalarımız, SAGA ülkelerinde düzenlenen uluslararası fuarlara katılmaya teşvik edilmiş, bu ülkelerde Türk İhraç Ürünleri Fuarları düzenlenmiştir.

İkili ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirme çabalarının yanı sıra, çok taraflı işbirliği imkanları üzerinde de çalışılmaktadır. Örneğin, ekonomik alanda Türkiye, Etiyopya ve Sudan arasında üçlü işbirliği yapılması konusunda, bu ülkeler makamlarıyla mutabakata varılmış olup, bu mutabakat çerçevesinde anılan ülkeler yetkilileriyle çalışmalar yapılmaktadır.

⁽¹⁷⁾ World Bank, "Global Economic Prospects", 2005, 1. Bölüm, sayfa 2. Kasım 2004.

Bir süreden beri yürütölmekte olan ekonomik ve ticari ilişkilerimizi geliştirme çalışmaları, SAGA ölkeleri makamlarınca olumlu karşılanmıştır. Son yıllarda gerçekleşen karşılıklı heyet ziyaretleri, sayıları artan ticaret anlaşmaları, Fahri Konsolosluk açma taleplerimizin süratle sonuçlandırılması ve son yıllarda birçok Afrika ölkesinin ölkemizde Fahri Konsolosluk açması, ölkemizin olduğu kadar, Afrika ölkelerinin de ikili ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirme arzularını göstermektedir.

iii) Özel Sektör Tarafından Yapılan Çalışmalar

Son yıllarda SAGA ölkelerine ihracatımızdaki artışta, iş adamlarımızın bölge ölkeleri pazarlarına girme konusundaki kararlılıkları, Güney Afrika, Nijerya ve Sudan gibi ölkelerde temsilcilikler açmaları, üretim tesisleri kurmaları ve bu ölkelerde düzenlenen fuarlara düzenli olarak katılmaya başlamalarının etkisi bulunmaktadır.

Bazı Türk firmalarının, SAGA ölkeleri pazarlarına girmekteki başarıları ve bu ölkelerdeki iş ortamı konusunda kazandıkları tecrübe, giderek artan sayıda firmanın bölgeye ilgisinin artmasına yol açmaktadır. Bu ilgi sonucu, bazı Ticaret ve Sanayi Odaları, kendi girişimleriyle, SAGA ölkelerinde “Türk İhraç Ürünleri Fuarları” düzenlemekte, iş imkanlarını mahallinde görmek ve ticari bağlantılar kurmak amacıyla çeşitli ölkelere geziler yapmakta, bu ölkelerden iş adamlarını ölkemize davet etmektedirler.

SAGA ölkelerindeki olumlu ekonomik gelişmeler ile kamu kurumları ve özel sektörümüzün yukarıda değinilen çalışmaları, son yıllarda SAGA ölkeleriyle ticaret hacminde görölen hızlı artışta önemli bir rol oynadığı gibi, önümüzdeki yıllarda, bölge ölkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin gelişmeye devam etmesi için uygun bir ortam hazırlamış bulunmaktadır.

d) Deđerlendirme

Sahranın Güneyindeki Afrika ölkeleriyle ekonomik ilişkilerimiz ve bu alanda son yıllarda meydana gelen önemli gelişmeler aşğıdaki noktalarda toplanabilir:

- ***SAGA ölkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimiz hızla gelişmektedir. Ticaretimizdeki büyüme, dış ticaretimizin büyüme hızının üzerindedir.***

SAGA ölkeleriyle 2000 yılında 742 milyon dolar olan ticaretimiz, hızla artarak, 2004 yılında 2,3 milyar dolara çıkmıştır. 2000-2004 yılları arasında dış ticaretimizin yüzde 94 büyümesine karşılık, aynı dönemde, SAGA ölkeleriyle ticaretimiz yüzde 211 artmıştır.

Sadece 2004 yılında SAGA ölkeleriyle ticaret hacmimiz yüzde 70 büyümüştür.

- ***SAGA ölkeleriyle ticaretimizin, dış ticaretimiz içindeki payı artmaktadır.***

SAGA ölkeleriyle ticaretimizdeki artış, sadece ticaret rakamlarıyla sınırlı olmayıp, bölgedeki ölkelerle ticaretimizin dış ticaretimiz içindeki payı da büyümektedir. 2000-2004 yılları arasında, SAGA ölkeleriyle ticaretimizin, dış ticaretimiz içindeki payı yüzde 0,9'dan, yüzde 1,4'e çıkmıştır.

- ***Afrika ile ticaretimizde, Sahranın Güneyindeki Afrika'nın payı giderek artmaktadır.***

Son yıllarda Sahranın Güneyindeki Afrika ölkelerinin, Afrika kıtası ile ticaretimizdeki payı artmaktadır. SAGA ölkeleriyle ticaretimizin, Afrika'yla ticaretimiz içinde, 2000 yılında yüzde 18 olan payı, 2004 yılında yüzde 30 olmuştur.

- ***SAGA ülkelerine ihracatımız artmaktadır.***

2000-2004 yılları arasında SAGA ülkelerine ihracatımız yüzde 165 artarak 2000 yılında 285 milyon dolardan, 2004'te 756 milyon dolara yükselmiştir. Dönem içinde SAGA ülkelerine ihracatımızda görülen büyüme, toplam ihracatımızda görülen yüzde 126'lık artışın üzerinde olmuştur.

- ***SAGA ülkelerine ihracatımız, resmi ihracat rakamlarının üzerindedir***

Bir bölümü üçüncü ülkeler üzerinden yapıldığından, SAGA ülkelerine ihracatımız resmi rakamlarda görülenin üzerindedir. Bunun yanı sıra, başta Sudan, Etiyopya ve Kenya olmak üzere bazı bölge ülkeleriyle ticaretimizin bir bölümü bavul ticareti şeklinde yapılmakta olup, resmi ticaret rakamlarında yer almamaktadır.

- ***SAGA ülkeleriyle ticaretimizde denge ülkemiz aleyhinedir.***

2004 yılında, SAGA ülkeleriyle ticaretimizde, ithalatımızın 1,5 milyar dolar olmasına karşılık ihracatımız 756 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir .

SAGA ülkeleriyle ticaret dengemizdeki açığın nedeni, Nijerya'dan 2000 yılından itibaren önemli rakamlara ulaşan doğal gaz alımlarının başlaması ve Güney Afrika Cumhuriyetinden (GAC) kömür ve altın ithalatımızda son yıllarda görülen artıştır. 2000 yılı öncesinde, SAGA ülkeleriyle ticaretimizde denge genelde ülkemiz lehine olmuştur.

Günümüzde de, en fazla ithalat yaptığımız ülkeler olan GAC ve Nijerya dışındaki 46 SAGA ülkesiyle ticaretimizde denge, geçmişte olduğu gibi ülkemiz lehinedir. 2004 yılında GAC ve Nijerya dışındaki SAGA ülkelerinden ithalatımız 369 milyon, ihracatımız ise 486 milyon dolar olmuştur.

- ***SAGA ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin artması için gerekli potansiyel mevcuttur.***

Son yıllarda, SAGA ülkeleriyle artan ticaretimizin yanı sıra, firmalarımızın bu ülkelerdeki yatırımları ve faaliyetlerinde kayda değer bir artış görülmektedir.

Afrika'nın dış ticaretinin yüzde 64'ünün, SAGA ülkelerince gerçekleştirilmesine karşılık, ülkemizin Afrika ile ticaretinde, SAGA ülkelerinin payının sadece yüzde 30 düzeyinde olması, Sahranın Güneyindeki Afrika ülkeleriyle ticaretimizin geliştirilmesi için önemli bir potansiyel bulunduğunu göstermektedir.

- ***Sahranın Güneyindeki Afrika'da ekonomik ve ticari ilişkilerimizin yoğun olduğu ülke sayısı sınırlıdır.***

2004 yılında, 48 ülkenin bulunduğu SAGA ile ticaretimizin yüzde 96'sı 22 ülke ile yapılmıştır. Sadece 3 ülkenin (Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijerya ve Gana), SAGA ülkeleri ile ticaretimizde payı yüzde 68'dir .

Sahranın Güneyindeki Afrika ile ticaretimizin büyük bölümünün az sayıda ülke ile yapılıyor olması, bölge ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalarda, hedef olarak seçilecek ülkelerin belirlenmesinde dikkate alınması gereken bir husustur.

SAHRANIN GÜNEYİNDEKİ AFRIKA ÜLKELERİ İLE TİCARETİMİZ (Milyon \$)									
2002 - 2004									
(TİCARET HACMİNE GÖRE SIRALAMA)									
Ülke Adı	2002 Yılı			2003 Yılı			2004 Yılı		
	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam
Güney Afrika	211,0	87,2	298,2	328,3	121,3	449,6	1.003,5	189,7	1.193,2
Nijerya	181,8	62,4	244,2	223,3	63,2	286,5	177,5	80,2	257,7
Gana	37,8	21,9	59,7	95,2	36,6	131,8	80,1	31,3	111,4
Sudan	12,4	56,9	69,3	7,1	60,6	67,7	12,1	83,8	95,9
Etiyopya	7,7	32,3	40,0	20,2	49,7	69,9	18,0	77,7	95,7
Liberya	19,1	2,2	21,3	5,9	19,5	25,4	24,5	46,7	71,2
Fildişi Sahili	29,8	15,6	45,4	43,7	13,9	57,6	42,7	14,0	56,7
Kamerun	12,2	15,4	27,6	20,7	19,5	40,2	34,6	20,8	55,4
Zimbabve	4,7	0,7	5,4	16,9	0,2	17,1	41,0	0,3	41,3
Senegal	0,3	19,1	19,4	0,1	26,6	26,7	0,1	25,3	25,4
Malavi	2,0	0,1	2,1	8,1	1,9	10,0	21,0	1,8	22,8
Gabon	7,5	4,4	11,9	8,3	2,6	10,9	18,5	3,3	21,8
Angola	0,1	11,0	11,1	0,0	13,6	13,6	0,1	21,9	22,0
Kongo Cum.	3,2	6,3	9,5	6,9	5,2	12,1	12,1	9,1	21,2
Kenya	2,0	8,1	10,1	2,0	13,1	15,1	1,6	17,8	19,4
Eritre	0,2	10,0	10,2	0,0	14,9	14,9	0,0	18,7	18,7
Tanzanya	3,8	3,8	7,6	3,8	6,0	9,8	10,9	7,5	18,4
Gambiya	0,0	6,1	6,1	0,3	10,0	10,3	0,0	14,3	14,3
Madagaskar	0,2	4,1	4,3	0,2	5,4	5,6	1,4	11,8	13,2
Mauritius	1,4	1,4	2,8	2,3	2,2	4,5	8,5	4,2	12,7
Togo	2,8	8,1	10,9	4,4	2,5	6,9	4,9	6,2	11,1
Mozambik	1,3	0,5	1,8	0,1	4,8	4,9	6,6	4,0	10,6
Moritanya	0,8	11,6	12,4	1,9	4,2	6,1	4,1	5,5	9,6
Cibuti	0,0	3,8	3,8	0,1	5,4	5,5	0,2	8,6	8,8
Gine	0,3	6,1	6,4	4,9	6,1	11,0	0,0	7,5	7,5
Mali	0,0	3,4	3,4	0,0	5,0	5,0	0,4	6,4	6,8
Sierra Leone	0,0	1,3	1,3	0,0	4,6	4,6	0,0	6,7	6,7
Uganda	0,6	0,5	1,1	0,8	0,9	1,7	3,3	2,8	6,1
Benin	5,0	4,9	9,9	0,0	5,4	5,4	0,0	5,1	5,1
Yeşil Burun	0,0	6,3	6,3	0,0	5,6	5,6	0,0	5,0	5,0
Ekvator Ginesi	0,9	0,2	1,1	2,0	0,5	2,5	2,3	2,3	4,6
Burkina Faso	1,3	1,6	2,9	1,1	3,1	4,2	1,8	2,6	4,4
Orta Afrika Cum.	0,6	0,6	1,2	2,4	0,3	2,7	4,2	0,2	4,4
Namibya	0,0	0,7	0,7	0,0	0,5	0,5	3,5	0,5	4,0
Komorlar Birliği	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8	2,0	3,8
Nijer	0,1	0,7	0,8	0,2	2,2	2,4	0,0	3,3	3,3
Svaziland	0,4	0,0	0,4	1,2	0,0	1,2	3,2	0,1	3,3
Seyşeller	1,5	1,0	2,5	0,0	1,7	1,7	2,2	0,7	2,9

Zambiya	0,0	0,1	0,1	0,0	0,3	0,3	1,6	0,8	2,4
Kongo Dem.Cum.	0,1	1,1	1,2	0,0	1,0	1,0	0,0	2,1	2,1
Somali	0,1	0,4	0,5	1,8	0,2	2,0	0,9	0,8	1,7
Çad	1,1	3,4	4,5	0,3	1,8	2,1	0,0	1,0	1,0
Ruanda	0,0	0,3	0,3	0,5	0,3	0,8	0,1	0,8	0,9
Sao Tome	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,2	0,5
Botsvana	0,0	0,2	0,2	0,0	0,4	0,4	0,0	0,3	0,3
Lesotho	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Gine Bissau	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,0	0,1	0,1
Burundi	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
<i>Toplam</i>	554,1	426,0	980,1	815,0	543,4	1.358,4	1.549,6	755,9	2.305,5